

Zeldzame en schaarse broedvogels in 1989 (vervolg)

In de vorige nieuwsbrief is een overzicht gegeven van het reilen en zeilen van een aantal BSP-soorten in 1989. Hieronder worden de resterende soorten behandeld.

Op de Centrale Veluwe werd in 1989 een populatie van 16 paren **Duinpiepers** op 1000 ha stuifzand gevonden. Bij Appelscha in ZO-Friesland werd eveneens een territorium gelokaliseerd, wat niet wegneemt dat broedgevallen buiten de Veluwe allengs zeldzamer worden en intussen vermoedelijk de 15 paar niet meer zullen overschrijden. Hoeveel Duinpiepers er in totaal nog op de Veluwe broeden valt moeilijk te raden. Vermoedelijk is het merendeel gehuisvest op ontoegankelijke militaire oefenterreinen. De **Grote Gele Kwikstaart** vertoonde in 1989 een soortgelijk beeld als in 1988: een florerende populatie in Zuid-Limburg (waar het niveau van voor de strenge winters 1984/85-86/87 inmiddels weer nagenoeg bereikt is: 120-130 paar), en een Achterhoekse populatie die zich merkwaardig genoeg veel minder goed herstelt (23 paar). De broedresultaten in beide gebieden schijnen parallel te lopen met deze aantalsontwikkeling. Helaas is uit het derde kerngebied van de soort (Twente) nog steeds weinig systematisch verzamelde informatie voorhanden, zodat het voorlopig nog gissen blijft naar de ontwikkelingen daar. Welke Twent gaat eens de beken afsjouwen?

Het **Paapje** kende opnieuw een prima jaar. Het herstel dat zich de laatste jaren begon af te tekenen, zet zich voort. In steeds meer gebieden, waar de soort al jaren verdwenen was, zijn weer broedgevallen geconstateerd. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat het herstel zich voornamelijk tot de natuurgebieden beperkt. De hoofdmoot van de Paapjes broedt op vochtige heidevelden in Drenthe, op de Waddeneilanden en in de duinstreek. In het agrarisch cultuurland krijgt de soort vermoedelijk geen poot meer aan de grond. Een soortgelijke ontwikkeling doet zich voor bij de **Roodborsttapuit**. Na de recente zachte winters is deze soort op veel

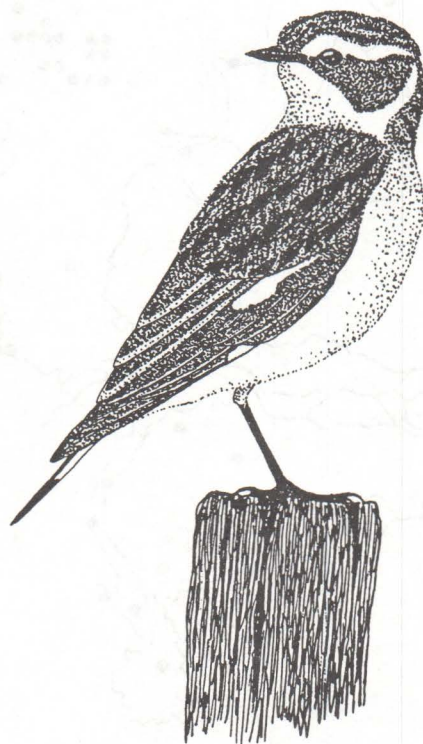
plaatsen weer snel naar het oude niveau terug gekrabbeld, maar ook hier houdt de ontwikkeling in natuurgebieden en cultuurland geen gelijke tred. Het ziet er naar uit dat beide soorten zich op den duur alleen nog kunnen handhaven in natuurgebieden.

De **Kramsvogel** blijft langzaam haar areaal uitbreiden. De populatie in Zuid-Limburg is in 1989 vermoedelijk zo'n 10-20% gegroeid en telt nu 700-800 broedparen. Buiten dit kerngebied blijft de spoeling dun. In Noord Limburg bijv. is deze lijster nog schaars. Vermoedelijk vormt de Achterhoek na Zuid-Limburg het beste gebied voor de Kramsvogel. In deze regio wordt de soort bijna overal aangetroffen waar intensief geïnventariseerd wordt, al zijn de aantallen meestal laag. Maar vermoedelijk geldt dat wel voor een groter deel van Oost-Nederland. Bij minder intensief onderzoek kan een enkel paar Kramsvogels gemakkelijk aan de aandacht ontsnappen.

Met de **Grauwe Klauwier** is iets vreemds aan de hand. In de duinstreek van West-Nederland is de

soort zo goed als verdwenen. Op de Waddeneilanden weet ze zich op een redelijk niveau te handhaven, met Ameland (18 paar in 1989) als belangrijkste kern. In Oost-Nederland komt de Grauwe Klauwier nog wel op diverse plaatsen voor, maar de aantallen zijn hier zo gering geworden, dat de soort alleen bij intensieve inventarisatiewerk gevonden wordt (zie kaartjes). Geheel in tegenspraak met het voorgaande is een ontwikkeling die de laatste jaren in een natuurgebied in Drenthe wordt vastgesteld. Een stormachtige aantalstoename heeft het peil in 1989 daar doen belanden op 66 broedparen. Daarmee herbergt dit gebied zo ongeveer de helft van de Nederlandse populatie! En alsof dergelijke Oosteuropese dichtheden nog niet genoeg zijn, kon de onderzoeker van deze klauwierenhaard, Hans van Berkel, er nog aan toevoegen dat in 1989 136 jongen werden geproduceerd.

De **Klapekster** is een ernstig zorgkind, maar moet wel degelijk nog tot onze vaste broedvogels worden gerekend. Van de populatie in Overijssel is niets meer over, terwijl uit Drenthe

Paapje (Guido van Leeuwen)

en Noord-Brabant/Noord-Limburg af en toe nog een enkel broedgeval wordt gemeld (in 1989 resp. 2-3 en 1). De Veluwe is de laatste stronghold van de soort; uit 1989 zijn hier 8 gevallen bekend geworden. Vermoedelijk geniet het grootste deel van wat er nog resteert aan de Nederlandse populatie een veilig onderkomen binnen de afrastering van militaire oefenterreinen. Anderzijds maakt de ontoegankelijkheid van deze terreinen het ook onmogelijk een goed beeld te krijgen van wat er nog overgebleven is.

Na vele jaren van voorspoed lijkt de **Roek** nu wat te gaan kwakkelen. In de Achterhoek is de stand iets afgenomen en werden in sommige kolonies tot 30% minder nesten geteld dan vorig jaar. Opzettelijke verstoring van nesten is helaas nog niet geheel uitgebannen. Ook langs de oostrand van de Veluwe werd een (geringe) afname vastgesteld, maar uit Noord-Brabant wordt een toename met 11% gemeld. Ook in Zuid-Holland is weer sprake van groei. De **Raaf** blijft in de lift. Het aantal

broedparen kan voor 1989 worden geraamd op ruim 30. Bovendien schijnen er zo'n 100-200 nog niet geslachtsrijpe exemplaren rond te zwerven, wat een goede garantie lijkt te zijn voor een verdere toename. Het overkomt Veluwse vogelaars nu al af en toe dat ze tijdens een excursie in de nazomer meer Raven zien dan Zwarte Kraaien. Amper 10 jaar geleden had niemand kunnen bevroeden dat Raven zich in ons dichtbevolkte landje zo goed zouden weten te handhaven.

De **Sijzen**populatie van de Veluwe vertoonde in 1989 een ongekennde bloei. Op de ZO-Veluwe bijvoorbeeld, waar in 1988 32 paren gelokaliseerd werden, trof men er dat jaar 120-160 aan! Dat het feestgebeuren niet tot de Veluwe beperkt bleef, bewijzen waarnemingen van **Sijzen** met pas uitgevlogen jongen in jonge bossen in Oost-Flevoland. Vanaf half juni werden trouwens opvallend veel **Sijzen** gemeld her en der.

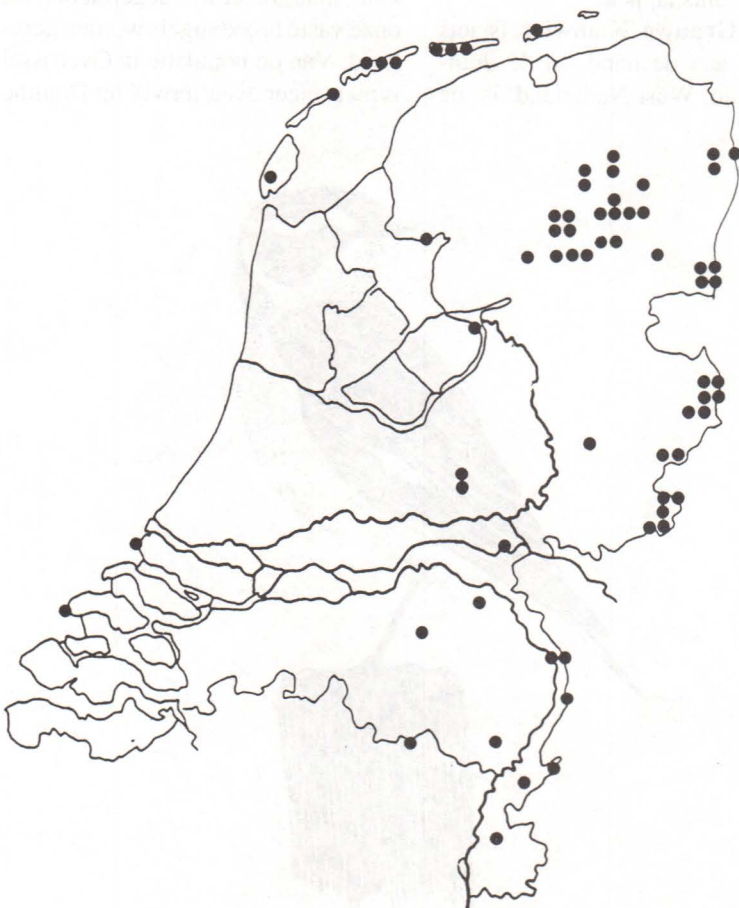
Terwijl **Sijzen** floreerden gingen **Kruisbekken** door een diep dal. Op de Veluwe bedroeg de stand dit jaar

slechts 10% van die in 1988, wat overigens een bijzonder goed jaar was. De situatie in Drenthe blijkt goed in de pas te lopen met de Veluwse ontwikkelingen.

Hoewel de totaalstand van de **Ortolaan** in 1989 iets hoger (33) uitkomt dan in 1988 (29), is er weinig aanleiding tot optimisme. In Noord-Limburg meldde men een toename van 17 naar 27 territoria, maar de mededeling dat er bedreigingen op til zijn door ruilverkaveling en uitbreiding van militaire activiteiten, was voldoende om ons enthousiasme te doen luwen. De Groningers meldden een nieuw ontdekt broedgeval na jarenlange afwezigheid van de soort; ook uit Drenthe, Salland en het noordelijk deel van de Achterhoek kwamen niet-verwachte broedgevallen boven tafel. Maar ongetwijfeld zorgde Winterswijk voor de zwaarste domper op het aanvankelijk optimisme. In deze vanouds belangrijke kern bleek de populatie te zijn ingestort van 10 naar 2 paar.

De **Grauwe Gors** wordt -let op onze woorden- de Ortolaan van de jaren negentig. Zonder tamtam is de soort bezig in sneltreinvaart uit ons land te verdwijnen. Nadat al in een eerder stadium Groningen, grote delen van het rivierengebied en de strook langs de randmeren waren ontruimd, blijken nu ook Limburg, Noord-Brabant en Zeeuws-Vlaanderen veel van hun **Grauwe Gorzen** te zijn kwijtgeraakt. Voorlopige schattingen van het aantal resterende zangposten onderstrepen de ernst van de situatie: wellicht halen we geen 150 territoria meer in Nederland.

Deze greep uit de eerste resultaten van het afgelopen broedseizoen illustreert goed hoe dynamisch het toegaat met onze broedvogels. Op het eerste gezicht lijkt het een ratjetoe van aantalstoenames en -afnames. Maar na wat ordening beginnen zich al snel wat grote lijnen af te tekenen. Er is een categorie van soorten die profijt heeft gehad van het prachtige zomerse weer. Misschien was de Kwartel daar wel het meest sprekende voorbeeld van. Hopelijk hebben ook zorgenkindjes als Korhoen, Grauwe Klauwier, Ortolaan en Grauwe Gors goede broedresultaten gehad dankzij het droge weer. Winterge-

Figuur 1. Verspreiding van de Grauwe Klauwier in 1985-89.

voelige soorten lijken zich weer redelijk hersteld te hebben (Kerkuil, IJsvogel, Grote Gele Kwikstaart, Roodborsttapuit enz.). Maar de ontwikkelingen zijn niet over de gehele linie gelijk. Waarom deelt de wintergevoelige Roerdomp niet in dat herstel? Waarom blijft de Roodborsttapuit in cultuurland terrein verliezen, terwijl het in natuurgebieden juist weer goed gaat met de soort (zie ook Paapje)? Vermoedelijk beantwoordt het Nederlandse cultuurland niet meer voldoende aan de gestelde eisen. Ortolaan en Grauwe Gors worden ook geconfronteerd met dit probleem, en deze soorten hebben dan ook nog eens met de pech dat ze uitsluitend op cultuurland zijn aangewezen, en geen uitwijkmogelijkheid hebben.

Ook in de Nederlandse zoetwatermoerassen lijkt iets fundamenteel mis te zijn. Roerdomp en Zwarte Stern kwijnen weg, om over Woudaapje en Krooneend maar niet te spreken. Grote Karekiet en Rietzanger lijken zich moeilijk te kunnen handhaven, maar een soort als de Kleine Karekiet daarentegen swingt de pan uit. Soms doen zich regionale verschillen voor in deze trends.

Dit overzicht illustreert wellicht ten overvloede de waardevolle informatie het BSP op tafel brengt. Voor het gemak hebben we ons hier beperkt tot een kleine selectie van soorten. In het kader van het BSP worden echter van veel meer soorten gegevens verzameld, maar om die allemaal met de hand uit te werken zou onmogelijk zijn. Het wachten is op het moment dat de CBS-computer de gewenste bewerkingen kan uitvoeren. Pas dan kan een volledige verslaglegging worden gepleegd. Op het SOVON-kantoor zitten we daar met spanning naar uit te zien. Uit die computerbewerkingen zal ons hopelijk duidelijk worden hoe het gesteld is met soorten als Dodaars, Zomertaling, Boomvalk, Waterral, Wulp, Steenuil, Groene- en Zwarte Specht, Nachtegaal, Snor, Wielewaal, Geelgors en vele anderen.

De behoefte om uit alle delen van het land actuele gegevens te hebben over onze bijzondere broedvogels, doet zich steeds duidelijker gelden. Momenteel zijn nog niet alle regio's even goed vertegenwoordigd. In de soortbesprekingen is daar af en toe al op

gewezen. Uit Friesland, Flevoland en Noord-Holland is bijvoorbeeld dringend behoefte aan informatie uit moerasgebieden; uit regio's als Twente, oostelijk Noord-Brabant en Noord-Limburg daarentegen uit het bekenmilieu (IJsvogel, Grote Gele Kwikstaart), het kleinschalig cultuurland (Roodborsttapuit, Geel-gors, Nachtegaal e.d.) en de bos- en heidegebieden (roofvogels, uilen, Nachtzwaluw enz.). Ook bij u in de buurt valt vast interessant en waardevol BSP-inventarisatiewerk te doen. De districtskoördinator (zie achterblad) wacht op uw telefoontje.

Bovenstaand overzicht was niet mogelijk geweest zonder de inzet van ruim duizend BSP-inventariseerders en een grote betrokkenheid van de districtskoördinatoren. Namens SOVON worden allen zeer bedankt voor hun waardevolle bijdrage.

Afstemming BSP-BMP

Zoals bekend worden algemene vogelsoorten gevolgd met het BMP, en zeldzame met het BSP. Er is echter een hele trits van soorten die zich op het raakvlak van BMP en BSP bevinden. Ze worden door BSP-ers vaak niet gevolgd, maar komen toch zo schaars (of in lage dichtheden) voor, dat ze in het BMP onvoldoende vertegenwoordigd zijn. Daarnaast zijn er nogal wat soorten die in het BMP op eerste gezicht goed vertegenwoordigd zijn, maar dan vooral in bepaalde milieus. Het is het bekende verhaal van de Nachtegaal; de meeste BMP-Nachtegalen zitten in de duinen, zodat de BMP-indexen voor deze soort een prima beeld geven van de toestand in de duinen, maar niet van die in de rest van Nederland. Daarom wordt een beroep gedaan op BSP-tellers om niet alleen kolonievogels en zeldzame soorten te tellen, maar ook aandacht te schenken aan schaarse soorten. Hiernaast is per biotoop een lijst opgenomen van soorten waarnaar de belangstelling in eerste instantie uitgaat. De DC zal gaarne behulpzaam zijn bij het uitstippelen van inventarisatieplannen.

BOS

Wespendief
Havik
Sperwer
Buizerd
Torenvalk
Boomvalk
Houtsnip
Bosuil
Ransuil
Nachtzwaluw
Draaihals
Groene Specht
Zwarte Specht
Kleine Bonte Specht
Gekraagde Roodstaart
Fluiter
Vuurgoudhaantje
Wielewaal
Barmsijs
Kruisbek
Appelvink

CULTUURLAND

Knobbelzwaan
Bergeend
Zomertaling
Slobeend
Buizerd
Torenvalk
Boomvalk
Patrijs
Kwartel
Kwartelkoning
Kemphaan
Watersnip
Wulp
Tureluur
Kerkuil
Steenuil
Ransuil
Kleine Bonte Specht
Huiszwaluw
Engelse Gele Kwik
Nachtegaal
Zwarte Roodstaart
Gekraagde Roodstaart
Paapje
Roodborsttapuit
Kramsvogel
Wielewaal
Grauwe Klauwier
Europese Kanarie
Putter
Geelgors
Grauwe Gors

STAD/DORP

Gierzwaluw
Kuifleeuwerik
Huiszwaluw
Zwarte Roodstaart

Europese Kanarie
Putter

HEI/DUIN

Dodaars
Fuut
Bergeend
Krakeend
Wintertaling
Slobeend
Tafeleend
Eidereend
Waterral
Houtsnip
Wulp
Tureluur
Ransuil
Velduil
Nachtzwaluw
Groene Specht
Boomleeuwerik
Duinpieper
Nachtegaal
Paapje
Roodborsttapuit
Tapuit
Sprinkhaanrietzanger
Grauwe Klauwier
Barmsijs
Geelgors

KUST/KWELDER

MOERAS/BEEK

Dodaars
Fuut
Roerdomp
Woudaapje
Knobbelzwaan
Grauwe Gans
Bergeend
Krakeend
Wintertaling
Zomertaling
Slobeend
Tafeleend
Bruine Kiekendief
Waterral
Porseleinhoen
Kluut
Kleine Plevier
Bontbekplevier
Strandplevier
Watersnip
Tureluur
Velduil
IJsvogel
Grote Gele Kwikstaart
Blauwborst
Sprinkhaanrietzanger
Snor
Rietzanger
Grote Karekiet
Baardmannetje